

Explico. Difficultas valeret, si duo agentia haberent operationem determinatam ad aliquem effectum, quia unumquodque operaretur ad producendum sibi simile in propria specie. Si vero unum ex duobus est agens universale et habet operationem quae se extendit ad diversas species, tunc nihil impedit, quominus duo agentia possint efficere aliquid idem secundum speciem. A fortiori si aliquid agens, uti est Deus, una sola operatione possit producere omnes effectus, quos vult. Quare Deus sine natura operante potest eundem specie effectum, quem natura producit, facere (1).

Oppon. 6.º Si Deus et creatura agerent ad producendum eundem effectum, Deus dicendus esset causa partialis et inadaequata. Atqui hoc dici nequit. Ergo Deus solus operatur in omnibus, et creaturae nihil efficiunt.

Resp. Dist. mai. Si agerent in eodem ordine causae, *Conc.* Si in diverso ordine, *Neg.*

Explico. Utique Deus operans in actionibus naturae dici nequit causa partialis, cum hoc verteret in detrimentum infinitae virtutis divinae, quae nullius ad operandum indiget; causa vero partialis defectum et limitationem in agendo denotat. Sic duo homines trahentes navim dicuntur causae partiales, quia vis activa unius ad illum effectum ponendum impar omnino est. Verum licet Deus sit causa totalis et adaequata, tamen hoc non excludit consortium creaturae agentis, quia Deus et creatura operantur in ordine plane diverso. Haec veritas illustratur exemplo ducto a causa instrumentali. Nam causa principalis est totalis et adaequata; et tamen utitur instrumento ad opus perficiendum, quia utraque causa est adaequata in suo ordine, non tamen una permisceri debet cum altera. Uti enim notat Aquinas: « Virtus activa et passiva rei naturalis sufficient ad agendam in ordine suo; requiritur tamen virtus divina; nam creatura habet aliquam Dei similitudinem participando bonitatem ipsius in quantum est et agit; non tamen ita quod per similitudinis perfectionem ad aequalitatem perveniat; et ideo sicut imperfectum indiget perfecto, ita virtus naturae in agendo indiget operatione divina » (2).

Oppon. 7.º Si ita foret, creaturae dicendae essent causae instrumentales respectu Dei qui est causa principalis. Hoc autem minime dici posse videtur, quia effectus assimilatur magis causae naturalis quam Deo.

Resp. Sane dici potest et debet, et saepissime dicitur a S. Thoma et ab Ecclesiae Doctoribus creatura instrumentum causae primae et universalissimae in operando, quia non agit, uti diximus, nisi in virtute superioris causae. Uti enim monet Aquinas: « De ratione

(1) 2 *Sent. Dist.* 1, q. 1, a. 4 ad 3.

(2) *QQ. DD. De pol.* q. 3, a. 7 ad 1 et 10.

virtutis inferioris est, quod sit aliquo modo operationis principium in suo ordine, idest ut agat ut *instrumentum* superioris virtutis: unde exclusa superiori virtute, inferior virtus operationem non habet » (1).

Quare creatura in agendo recte dicitur sub aliquo respectu causa ministerialis et instrumentalis; licet sub alio respectu dicatur etiam causa principalis, quia similitudinem gerit cum utraque, et de utraque participat. Nam vocatur instrumentum, quia participat de causa instrumentali in quantum agit in virtute causae superioris, nempe Dei. Dicitur causa principalis in quantum assimilatur sibi effectum secundum formam, quod est proprium causae principalis.

ARTICULUS IV.

DE CAUSA FINALI.

RERUM SERIES. Tametsi causa finalis sit prima secundum ordinem causalitatis, cum ceterae ab ipsa habeant ut causare possint, et ideo a philosophis nominatur causa causarum; nihilominus secundum existentiam, finis postremum sibi vindicat locum, et rite dicitur habere rationem ultimi, quia ultimo terminat motum reliquarum causarum. Hoc in causa fuit, uti notat Philosophus, quamobrem veteres praetermiserunt huius causae tractationem, et ideo eorum scientia manca fuit et imperfecta, cum praecipuae demonstrationes in natura indaganda desumantur a causis finalibus. Quam ad rem expeditis hactenus tribus aliis causarum generibus, de causa finali accurate nobis tractandum est, et sic Philosophiae primae imponemus finem.

Quid finis? Postquam Philosophus locutus fuerit de causa materiali, formali, et efficiente, subiungit: « Item causa dicitur ut finis: haec autem est cuius causa, ut ambulandi sanitas. Propter quid enim ambulat? dicimus. Ut sanetur. Et cum ita diximus, putamus causam reddidisse » (2). Quare finis merito definitur: *Id cuius causa aliquid fit, vel agens operatur.* Cum vero agens operetur propter aliquid sibi conveniens, nempe propter aliquam perfectionem seu bonum consequendum, inde fit, quod ratio finis fundetur in ratione boni: est enim bonum: *Id quod omnia appetunt.* Quare finis *materialiter* seu penes fundamentum spectatus idem est ac bonum, ideoque dicitur ordinem ad appetitum; sed induit *formalem* rationem causae prout existentiam habet in intellectu, cum voluntas, quae proprie est facultas boni sibi convenientis, non possit moveri nisi ab obiecto apprehenso per intellectum perspicentem convenientiae ordinem inter obiectum et facultatem, iuxta efflatum: *Ignoti nulla cupido.* Unde ad actualem

(1) S. THOM. loc. cit. ad 5.

(2) *Metaph. lib. V,* text. 2, n. 4.

causalitatem finis tria requiruntur, nempe bonum, deinde bonum apprehensum per intellectum, et demum ut hoc bonum apprehensum actu alliciat voluntatem. Sic finis considerari potest in triplici statu, nimirum in actu primo remoto, in actu primo proximo, et in actu secundo. Hinc agere propter finem primario, et modo nobiliori pertinet ad illa agentia, quae per intellectum cognoscunt bonum sibi conveniens, et sic se agunt et dirigunt ad finem; secundario autem ad agentia quae per formam naturalem inclinantur ad operationem, et ab alio agente intellectivo diriguntur in proprios fines.

Finis divisio. Omissis multiplicibus divisionibus, quae potius spectant ad philosophum moralem, aliquas damtaxat finis partitiones, quae ad rem nostram faciunt, persequemur. Cum finis quoad suum esse sit terminus motus vel appetitus, iuxta hanc considerationem finis seu terminus dividitur trifariam, prout spectatur: primo id quod appetitur quasi terminus inclinationis et appetitus; secundo id cui appetitur, nempe subiectum cui aliquid desideramus; tertio id quo consequimur finem, nempe quo terminatur actio. Aliis verbis, bonum quod appetitur, subiectum cui appetitur, et demum ipsa possessio boni desiderati. Bonum quod appetitur, nuncupatur finis *qui*, subiectum cui appetitur, dicitur finis *cui*, et possessio boni dicitur finis *quo*.

Id quod appetitur seu finis *qui* est id cuius gratia, et est ratio ceterorum, quare in praesenti quaestione de hoc agimus, quia hic finis tantum est finis-causa, et contradistinguitur ab aliis causis.

Finis-causa seu id cuius gratia subdividitur in ultimum et non ultimum. Primus est ad quem omnia ordinantur sine subordinatione ad alterum, ideoque ultimo intenditur ab agente. Secundus est ad quem ordinantur aliqua cum subordinatione et dependentia ad alterum. Finis non ultimus habet veram rationem finis, licet aliquo modo induat etiam rationem medii. Hoc sic notatum fuit a S. Thoma: « Non solum autem ultimum propter quod efficiens operatur, dicitur finis respectu praecedentium; sed etiam omnia intermedia, quae sunt inter primum agens, et ultimum finem dicuntur finis respectu praecedentium, et eodem modo dicuntur causa unde principium motus respectu sequentium » (1). Finis ultimus aliquando est ultimus *simpliciter*, et est ad quem omnia in quocumque ordine diriguntur; aliquando est ultimus in aliquo determinato ordine. Sic Deus est finis ultimus simpliciter, quia omnia in quocumque genere essentialiter ordinantur ad Deum: ex adverso sanitas est finis ultimus in ordine artis medicae, quae tota quanta est, ordinatur ad sanitatem.

Finis etiam dispesci solet in *finem operis*, et in *finem operantis*, secundum quod consideratur id ad quod opus per se spectat, vel id quod agens mediante illo opere assequi intendit. Sic aedificatio do-

(1) *Metaph.*, lib. V, lect. 2.

mus per se ordinatur ad habitationem; ab architecto ordinari potest ad lucrum vel ad gloriam. Denique alius est finis primarius, qui primo et directe intenditur, et alius est finis secundarius, qui intenditur ex consequenti et alio praesupposito.

Philosophorum opiniones. Circa causas finales multipliciter peccatum est a philosophis tum antiquis tum recentibus. Veteres quippe philosophi, quos refert et refellit Aristoteles, spreitis in effectione rerum causis formalibus, et consequenter negata vera novarum substantiarum generatione, negaverunt etiam, causas finales, idest naturam agere propter finem. Sic Leucippus et Democritus, quos postea imitatus est Epicurus, mundum ortum docuerunt ex fortuita volitantium atomorum concursione; et consequenter causas finales omnino sustulerunt in operationibus naturae. Errorem hunc plane perniciosum tum philosophiae tum religioni et pietati erga Deum, utpote viam ad atheismum parantem, accurate exposuit et invicte refutavit Aristoteles, qui eleganter explicavit, mundum et esse opus intelligentiae et naturam esse plenam finibus, nimirum semper agere propter determinatum finem. Haec nobilissima doctrina ab Aristotele in SS. Patres et Ecclesiae Doctores manavit qui illam mirifice illustrarunt. Inter hos extiterunt principes S. Augustinus et Doctor Angelicus, quos philosophi scholastici omnes ad unum sequuti sunt.

Philosophi recentes. Post bellum christianae et peripatetico-scholasticae philosophiae a Lutero eiusque adstipulatoribus indictum magna philosophorum turba, vertentibus annis, exorta est, qui licet catholicam fidem sincere profitebantur; nihilominus in philosophando omnes velut agmine facto peripatetico-scholasticam sapientiam acriter adorti sunt, et veterum errores ab Aristotele iam pridem explosos, ab inferis excitarunt. Quare in natura rerum visibillum exploranda laefactatis causis formalibus, consequenter causas finales vel contemptere utpote nullius emolumenti in scientiis, vel ut falsas et commentitias prorsus inficiati sunt. Sic, ut duces et magistros unice attingamus, Baconus a Verulamio licet concedat Metaphysicis investigationem et studium causarum finalium, tamen earumdem indagationem vanam, imo perniciosam in physicis disciplinis declaravit, et sic Cartesius Christianam philosophiam subvertenti latam facilemque paravit viam. Cartesius quippe causas finales existere admisit, sed ex ipsis nihil de natura visibili cognosci posse ratus est, cum indagari sine temeritate nequeant fines, quos Deus in molitione mundi sibi proposuerit. Cartesianis principiis innixus Spinoza eo progressus est, ut omnes causas finales veluti hominum figmenta omnino negandas esse putavit; cui sententiae omnes postmodum Materialistae et Athei uno ore subscripsere. Quare contra causarum finalium oses tum veteres tum recentes veram opponemus doctrinam iam dudum ab Aristotele traditam, et ab omnibus Ecclesiae Doctoribus accurate illustratam.

PROPOSITIO I.^a

Finis est vera causa; imo in ordine causarum primum sibi vindicat locum, et rite definitur: Id cuius gratia.

Prob. 1.^a pars, nempe *Finis est vera causa.* Et primo ex definitione causae. Causa enim est ad quam sequitur esse alterius. Atqui hoc maxime competit fini. Ergo revera datur causa finalis, seu finis dicendus est vera causa. Etenim, ut minor propositio declaratur, actio agentis ad quam sequitur effectus ad aliquid determinatum tendit, quemadmodum ab aliquo determinato principio procedit, cum omne agens agat quod sibi conveniens est: tendere autem ad aliquid determinate efficiendum, nil aliud est, nisi moveri a fine; ideoque finis influit in esse alterius, veramque causalitatem exercet. Hoc clarius patebit, si duo genera agentium prae oculis habeantur. Agentia quippe rationalia, quae operantur ex proposito, haudquaquam se determinarent ad has potius, quam ad illas operationes, nisi moverentur potius ab hoc, quam ab illo fine: sic medicinam non sumerent, nisi vellent consequi sanitatem. Agentia vero naturalia et irrationalia eatenus determinatis gaudent agendi viribus et motibus, quatenus ab Auctore naturae ad ratos certosque fines ordinantur. Quare finis vel immediate, vel mediate movet omnia agentia ad operandum, et sic in omnes effectus revera influit.

Confirmatur cum Philosopho sic. Haec quaestio: *quare vel propter quid* quaerit de causa. Iam vero quaerenti: propter quid quis ambulat, convenienter respondemus: ut sanetur, nempe assignando finem, et ita censemus reddere causam. Ergo finis est causa.

Doctrinam Philosophi sic enarrat Angelicus Magister: «Quarto modo dicitur causa finis; hoc autem est cuius causa aliquid fit, sicut sanitas est causa ambulandi. Et quia de fine videbatur minus, quod esset causa propter hoc quod est ultimum in esse, unde etiam ab aliis prioribus philosophis haec causa est praetermissa, ideo specialiter probat de fine quod sit causa. Nam haec quaestio *quare vel propter quid* quaerit de causa: cum enim quaeritur quare vel propter quid quis ambulat, convenienter respondentes dicimus: ut sanetur. Et sic respondentibus opinamur reddere causam. Unde patet quod finis est causa » (1).

Prob. 2.^a pars, nempe *Finis in ordine causarum primum sibi vindicat locum* (2). Argumentum sic desumitur ex ordinatione causarum ad invicem. Illa causa primum locum sibi vindicat in causando, qua sub-

(1) *Metaph.* lib. V, lect. 2.(2) Cf. *Cosm. Alam. Physic.* q. 13, a. 1.

mota, reliquae suam causalitatem exercere nequeunt. Atqui sublata causa finali, evanescit causalitas reliquarum causarum. Ergo finis merito dicitur prima causa, et *causa causarum*. Propositio minor ex eo patet, quod submoto fine, efficiens non operatur: sublata actione efficientis, nova forma non inducitur, et demum cessante forma, neque recipit neque sustentat quidquam materia. Vel ordine inverso. Materia non consequitur formam, nisi per actionem agentis, cum nihil reducat se de potentia in actum. Agens autem non movetur nisi ex intentione finis.

Praestat audire S. Thomam: «Causarum ad invicem ordinarum si prima subtrahitur, necesse est alias subtrahi. Prima autem inter omnes causas est causa finalis. Cuius ratio est quia materia non consequitur formam, nisi secundum quod movetur ab agente: nihil enim reducit se de potentia in actum. Agens autem non movet, nisi ex intentione finis: si enim agens non esset determinatum ad aliquem effectum, non magis ageret hoc quam illud. Ad hoc autem quod determinatum effectum producat, necesse est quod determinetur ad aliquid certum, quod habet rationem finis. Haec autem determinatio sicut in rationali natura fit per rationalem appetitum, qui dicitur voluntas; ita in aliis fit per inclinationem naturalem, quae dicitur appetitus naturalis » (1).

Prob. 3.^a pars, nempe *Finis recte definitur: Id cuius gratia.* In accessum notamus, finem spectari posse bifariam. **Primo** secundum esse et in executione, ut aiunt, et sub hoc respectu est terminus motus causae efficientis, minime habens rationem causae. Causa quippe est prior effectui, et finis secundum esse consideratus, est quid ultimum in generatione. **Secundo** finis considerari potest prout est in intentione, et sub hoc respectu habet rationem causae, nam a fine prout est in intentione dependent omnes causae, ita ut ipso perempto, omnis causalitas impossibilis evadat. His notatis, sic argumentamur. Memorata definitio probanda est, si per ipsam rite explicatur ratio finis, et essentialiter distinguitur finis a ceteris causis. Atqui ita res habet. Ergo recte definitur finis: *Id cuius gratia.* Et revera, ut minor declaratur per partes, ratio finis proprie respicit motum, operationem, et ordinem rei ad rem, ideoque non est in mathematicis. Cum autem dicimus: *Finis est cuius gratia*, significamus, gratia finis agens se movere ad operandum et assumere media ad finem capessendum. Neque minus perspicuum est, finem rite distingui a reliquis causis. Nam sicut efficiens est unde principium motus; materia vero est ex quo aliquid fit ut inexistente; forma ratio ipsius quod quid erat esse: sic finis est cuius gratia, cum omnia fiant gratia finis.

(1) 1-2, q. 1, a. 2.

PROPOSITIO II.^a

Omnia in hoc mundo visibili agunt propter finem (1).

Prob. prop. Veritas haec necessario et aperte concluditur ex illis quae in superiori propositione demonstrata sunt. Si enim finis est prima omnium causa, ita ut, ipsa corruente, ceterae causae exercere nequeant suam causalitatem, consequitur profecto omnia agentia quaecumque sint, operari propter finem, cum sublato fine cesset causalitas tum efficientis, tum formae, tum materiae.

Confirmatur. Omnia agentia naturalia operando, constanter produunt determinatos effectus. Iam vero non producerent effectus determinatos, nisi agerent propter finem determinatum. Ergo omnia agunt propter finem. Etenim, ut minor propositio in aperto ponatur, si non agerent propter determinatum finem, se haberent indifferenter ad omnia, nullaque adesset ratio, cur unum prae alio efficerent. Sic oliva non magis esset determinata ad generandam olivam, quam lactuca et vicissim, quod est plane dictu absurdum: « Si agens, ait Aquinas, non esset determinatum ad aliquem effectum, non magis ageret hoc, quam illud. Ad hoc ergo ut determinatum effectum producat, necesse est quod determinetur ad aliquid certum, quod habet rationem finis. Haec autem determinatio sicut in rationali natura per rationalem fit appetitum, qui dicitur voluntas; ita in aliis fit per inclinationem naturalem, quae dicitur appetitus naturalis. Tamen considerandum est quod aliquid sua actione vel motu tendit ad finem dupliciter, uno modo sicut seipsam ad finem movens, ut homo; alio modo sicut ab alio motum ad finem... Illa ergo quae rationem habent, seipsa movent ad finem, quia habent dominium suorum actuum per liberum arbitrium, quod est facultas voluntatis et rationis: illa vero quae ratione carent, tendunt in finem propter naturalem inclinationem quasi ab alio mota, non autem a seipsis, cum non cognoscant rationem finis, et ideo nihil in finem ordinare possunt, sed solum in finem ab alio ordinantur » (2).

SOLVUNTUR DIFFICULTATES.

Oppon. 1.º Finis producitur a causa efficiente, quae ad hoc operatur ut sit finis. Atqui quod est effectus causae efficientis, non potest esse principium et causa respectu eiusdem. Ergo finis non est causa.

Resp. Dist. mai. Finis producitur ab efficiente quantum ad esse

(1) Cf. S. THOM. *Contra gent.* lib. III, cap. II, et *COSM. ALAM. Physic.* q. 12, a. 6.

(2) 1-2, q. 1, a. 2; cf. etiam *QQ. DD. De ver.* q. 22, a. 1.

quod habet in natura, *Conc.* Quantum ad rationem causalitatis, *Neg. Dist. min.* Effectus non potest esse principium et causa in eodem genere causae, *Conc.* In diverso genere, *Neg.*

Explico. Finis spectari potest in duplici differentia, vel secundum esse reale quod sortitur in rerum natura, et in hoc sensu est aliquid posterius efficiente, et consequenter non potest esse causa eiusdem, cum idem non possit esse prius et posterius. Sic sanitas, e. g., est posterior causa efficiente a qua causatur; nam efficiens operatione sua adhibet media ad sanitatem consequendam. Sed finis considerari potest secundum rationem causalitatis, nempe secundum quod movet appetitum ut quid concupitum et desideratum, et in hoc sensu est aliquid prius efficiente, et fungitur munere causae respectu eiusdem. Sic sanitas prout desideratur, movet efficientem ad hoc ut media adhibeat ad ipsam capessendam, et consequenter causat ut finis secundum quod est aliquid desideratum et appetitum. Quod autem causae non possint sibi invicem esse causae, hoc verum est in eodem genere causae, secus incurreretur demonstratio circularis ab Aristotele merito reprobanda; sed falsum est si agatur de diverso causarum genere (1).

Oppon. 2.º Finis habet rationem ultimi, uti ex ipso nomine patet. Sed causa non potest habere rationem ultimi, cum sit prior effectui. Ergo finis non est causa.

Resp. Dist. mai. Finis habet rationem ultimi in ordine executionis, *Conc.* In ordine intentionis, *Neg. Dist. min.* Causa non habet rationem ultimi secundum quod causat, *Conc.* Secundum esse, *Neg.*

Explico. Solutio patet ex dictis; nam finis est primus in intentione agentis, et hoc modo habet rationem causae, licet sit postremus in ordine executionis.

Oppon. 3.º Quod non est in rerum natura, non potest esse causa. Sed finis quamdiu desideratur non est in rerum natura. Ergo finis non est causa.

Resp. Dist. mai. Quod non est in rerum natura neque existens in se, neque in actu animae, nempe in intentione non potest esse causa, *Conc.* Quod non habet esse reale, *Subdist.* Non potest movere secundum usum exteriorum rerum, nempe ut causa efficiens, iterum *Conc.* Non potest movere ut quid desideratum et appetitum, nempe ut causa finalis, *Neg. Contradist. min. et Neg. cons.*

Explico. Ut aliquid possit causare, necesse est ut aliquo modo sit. Verum secundum diversum modum causandi requiritur diversus modus essendi. Si enim aliquid causat ut efficiens, nempe secundum usum rerum externarum, debet existere in ordine reali et extra mentem. Sin e contra movet et causat ut finis, nempe per modum rei deside-

(1) Cf. S. THOM. *QQ. DD. De ver.* q. 28, a. 7.

ratae, requiritur et sufficit ut existat per actum animae, nempe in intentione operantis et prosequens finem (1).

Oppon. 4.º Causalitas finis vocatur motio metaphorica. Atqui motio metaphorica non est vera motio. Ergo finis non est vera causa.

Resp. Dist. mai. Dicitur motio metaphorica per habitudinem ad motionem causae efficientis, *Conc.* Eo quod non sit vera motio, *Neg. Contradist. min.* Non est vera motio causae efficientis, *Conc.* Non est vera motio causae finalis, *Neg.*

Explico. Difficultas ludit in ambiguis; nam movere primario dicitur de causa efficiente, quae per immutationem subiectum aliquod de potentia perducit ad actum; secundario autem transfertur seu melius extenditur ad indicandam causalitatem finis, qui influit esse in aliud, illudque actuat diversimode ac causa efficiens. Nos ad indicandam hanc duplicem causalitatem, quae utrinque vera est, licet diversa, defectu sermonis utimur eodem vocabulo, et ad vitandas aequivocationes adiungimus adverbia *efficienter* vel *finaliter*. Sic dicimus: Deus movet omnes creaturas ut efficiens et ut finis, seu efficienter et finaliter. Hoc idem contingit in vocabulo *agere*, quod primario indicat causalitatem efficientis, et extenditur ad causam formalem et finalem; et ne aequivocatio obrepat, adiungimus adverbia *efficienter*, *formaliter* et *finaliter*.

Causalitas finis. Influire seu causare cuiuslibet causae in eo consistit, quod causa sit actu causa seu quod influat. Iam vero sicut influire causae efficientis dicitur agere, ita influire causae finalis dicitur *appeti* et *desiderari*. Cum enim finis appetitur et desideratur ab agente, tunc constituitur in esse causae actualis, ideoque causat. Nam agere finaliter, seu causare per modum finis, nihil aliud est, nisi trahere et movere agens ad se. Movet autem finis per hoc quod desideratur vel amatur; nam per desiderium et amorem inclinatur agens ad bonum sibi conveniens, quod habet rationem finis. Audi S. Thomam: « Cum ratio boni in hoc consistat, quod aliquid sit perfectivum alterius per modum finis; omne id quod invenitur habere rationem finis, habet et rationem boni. Duo autem sunt de ratione finis; ut scilicet sit appetitum vel desideratum ab his quae finem nondum attingunt, aut sit dilectum et quasi delectabile ab his quae finem participant, cum eiusdem rationis sit tendere in finem, et in fine quodammodo quiescere » (2). Quare finis movet quatenus bonum apprehensum ab efficiente ut sibi conveniens, seu perfectivum sui impellit ad desiderium, seu inspirat desiderium antequam possideatur, et post possessionem inspirat amorem. Iure ergo causalitas finis explicatur per hoc, quod sit *appeti* vel

(1) Cf. S. THOM. 3 p. q. 62, a. 6.

(2) QQ. DD. De ver. q. 21, a. 2.

desiderari, quemadmodum diserte docet Angelicus inquires: « Sicut influire causae efficientis est agere; ita influire causae finalis est appeti et desiderari » (1).

Oppon. 5.º Finis cum sit bonum et perfectio illius cuius est finis, debet causare se diffundendo. Iam vero se diffundere pertinet ad causam efficientem. Ergo finis non exercet propriam causalitatem.

Resp. Dist. mai. Debet influire se diffundendo per modum causae efficientis, *Neg.* Per modum causae finalis, *Conc. Contradist. min.*

Explico. Sicut movere et agere dicitur dupliciter, secundum quod denotat causalitatem causae efficientis vel finalis; sic etiam se diffundere dicitur bifariam, vel proprie, et pertinet ad causam efficientem quae se diffundit actuando potentiam passi praevia aliqua alteratione, vel minus proprie, nimirum trahendo ad se per desiderium et amorem sine praevia alteratione facta in efficiente, et sic se diffundit causa finalis, quae in efficiente causat appetitum et desiderium sui.

Oppon. 6.º Nemo appetit et desiderat id quod habet. Iam vero multa agunt propter finem habitum, uti Deus, qui operatur propter suam bonitatem. Ergo finis non causat quatenus appetitur et desideratur.

Resp. Dist. min. Multa agunt propter finem habitum desiderando finem, *Neg.* Amando finem, *Conc.*

Explico. Uti iam notavimus, agere propter finem operantis dupliciter contingit: vel propter desiderium finis, vel propter amorem finis; nam desiderium est rei non habitae; amor vero est rei quae habetur. Quare creaturae competit agere propter desiderium finis, quia creaturae acquiritur bonum ex alio, quod ex se non habet: sed Deo competit agere propter amorem finis, cuius bonitatis nihil potest addi. Ipse enim bonitatem suam perfecte amat, et ex hoc vult quod bonitas sua multiplicetur per modum qui possibilis est, ex sui scilicet similitudine, ex quo provenit utilitas creaturae in quantum similitudinem divinae bonitatis recipit, et ideo dicitur quod Deus fecit creaturam propter bonitatem suam considerando finem operantis; et propter utilitatem creaturae considerando finem operis (2).

Oppon. 7.º Si causalitas finis esset appeti et desiderari ab agente, finis causaret secundum esse intentionale, cum esse reale sit posterius efficiente. Atqui finis non causat secundum esse intentionale: nemo enim appetit sanitatem, nisi secundum esse reale. Ergo finis non causat per appeti et desiderari.

Resp. Dist. mai. Esse intentionale esset id quod proprie moveret agens, *Neg.* Esset esse reale cum necessaria conditione ut apprehendatur, *Conc.*

(1) QQ. DD. De ver. q. 22, a. 2.

(2) 2 Sent. Dist. 1, q. 2, a. 1.

Explico. Cum appetitus seu voluntas ad aliquid movetur tamquam ad aliquid perfectivum subiecti appetentis quod habet rationem finis, eius tendentia fertur ad bonum reale, quia motus voluntatis fertur ad rem, non ad intentionem. Verum ad hoc ut possit moveri a bono, requiritur tamquam necessaria conditio ut illud bonum sit cognitum ut sibi conveniens, quia ignoti nulla cupido.

Oppon. 8.º Finis seu bonum praesupponit ceteras causas, nempe efficientem et formalem. Sed si praesupponit alias causas, non est prima omnium causa. Ergo finis non est causa causarum.

Resp. Dist. mai. Praesupponit reliquas causas in essendo, *Conc.* In causando, *Neg. Contradist. min et Neg. cons.*

Explico. Cum finis sit quid ultimum in esse, necessario debet ante se praesupponere alias causas in essendo. Sed quod est ultimum in ordine executionis, est primum in ordine intentionis, et sic in causando est prima omnium causa.

FINIS PHILOSOPHIAE PRIMAE.

INDEX RERUM

QUAE IN HOC PRIMO VOLUMINE CONTINENTUR

LECTORI BENEVOLO.

De philosophia christiana ad mentem S. Thomae Aquinatis instauranda Pag. v

LOGICA

APPARATUS AD UNIVERSAM LOGICAM I

LOGICA MINOR

TRACTATUS PRIMUS. De prima mentis operatione.

CAPUT I. De natura et proprietatibus simplicis apprehensionis eiusque externo signo, seu de termino mentali et de termino orali.

ART. 1. Simplex apprehensio definitur eiusque varii respectus recensentur 17
 ART. 2. De externa expressione conceptus seu de termino orali 21
 ART. 3. De terminorum partitionibus 23
 ART. 4. De aliis terminorum partitionibus 25

CAPUT II. De universalibus prout ad logicam spectant 28

ART. 1. De definitione et partitione notionis universalis 29
 ART. 2. De quinque universalibus seu de praedicabilibus 31
 ART. 3. Generum, specierum, differentiarum partio ac coordinatio 36
 ART. 4. De antepraedicamentis 39
 ART. 5. De praedicamentis seu categoriis generatim 41
 ART. 6. De quatuor primis praedicamentis in particulari 46
 ART. 7. De aliis sex praedicamentis quae vocantur principia 51
 CONCLUSIO 55
 ART. 8. De hypotheseis seu de postpraedicamentis 56

CAPUT III. De quibusdam terminorum passionibus.

ART. 1. De proprietatibus terminorum 59
 ART. 2. De definitione et divisione 61

TRACTATUS SECUNDUS. De secunda mentis operatione 71

CAPUT I. De iudicio et de enuntiatione.

ART. 1. De definitione et natura iudicii 72
 ART. 2. De nomine prout est pars enuntiationis 75
 ART. 3. De verbo 77
 ART. 4. De oratione 78
 ART. 5. De enuntiatione seu de propositione 80